

ประวัติศาสตร์ชาวไทยไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร
HISTORY OF THE THAI SO PEOPLE IN KUSUMAN DISTRICT, SAKON NAKHON

1

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ไพไธล*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลประวัติความเป็นมาชาวไทยไล่ การอพยพมาตั้งถิ่นฐานในอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร 2) การรวบรวมข้อมูลด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของชาวไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร 3) สังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเผ่าไทยไล่ในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ วิธีดำเนินการวิจัย มี 5 ขั้นตอน คือ 1) กำหนดปัญหาที่ศึกษา 2) รวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน 3) วิเคราะห์และตีความหลักฐาน 4) สังเคราะห์ 5) ข้อเสนอข้อเท็จจริง

วิธีการศึกษาใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร เป็นหลักฐานทั้งเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรองประกอบกับการศึกษาภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไปในหมู่บ้าน ชาวไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร และท้องที่อำเภอ จังหวัดใกล้เคียงที่มีชาวไทยไทยไล่อาศัยอยู่ อาทิ เช่น อำเภอเมืองนครพนม อำเภอดงหลวง อำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร เป็นต้น

ผลการศึกษาพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของชาวไทยไล่ ในประเทศไทย พบว่า

1.1 ชาวไทยไล่ หรือกะโซ่ อยู่ในกลุ่มเชื้อสายมอญโกลอยด์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งที่มีภาษาพูดอยู่ในตระกูลออสโตรเอเชียติก Astro-Asiatic กลุ่มมอญ – เขมร อพยพเข้ามาอาศัยและตั้งถิ่นฐานหลักแหล่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ในจังหวัดสกลนคร ที่อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอพรรณานิคม ในจังหวัดมุกดาหาร ที่อำเภอดงหลวง อำเภอคำชะอี อำเภอดอนตาล อำเภอหว้านใหญ่ ในจังหวัดนครพนม ที่อำเภอท่าอุเทน อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอศรีสงคราม อำเภอปลาปาก ในจังหวัดกาฬสินธุ์ ที่อำเภอเขาวง อำเภอภูผามาศ และในจังหวัดหนองคาย ที่อำเภอโซ่พิสัย

1.2 ถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวไทยไล่ก่อนอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย พบว่า มีถิ่นฐานดั้งเดิมกระจายอยู่หลายเมืองในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ เมืองอู เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้วหรือภูพานา กะแดงและในบริเวณภาคกลางของประเทศ ได้แก่ เมืองพิษณุ เมืองนอง เมืองอ่างคำ เมืองพะลาน เมืองตะโปน เมืองน้ำ เมืองบก เมืองสูง เมืองคำเกิด คำม่วน และสะหวันนะเขต เป็นต้น

1.3 มูลเหตุของการอพยพเข้ามาประเทศไทย พบว่า ชาวไทยไล่ได้อพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามมาฝั่งขวาแม่น้ำโขง และมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณเมืองสกลนคร นครพนม มุกดาหาร โดยอพยพเข้ามาหลายครั้ง โดยมีครั้งสำคัญ 2 ครั้งใหญ่ๆ คือ 1) ใน พ.ศ. 2359 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ชาวไทยไล่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณ

* คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร สาเหตุการอพยพมาจากความเชื่อในการทำนายของแถน 2) ในระหว่าง พ.ศ. 2371 – 2387 ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สาเหตุการอพยพเกิดจากการ กวาดต้อน และเกลี้ยกล่อมของไทยให้อพยพข้ามฝั่งโขงเข้ามาตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง เพื่อป้องกันมิให้กลุ่มชนชาติที่อยู่ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเป็นกองกำลังให้อาณาจักรเวียตนาม บริเวณที่กลุ่มชาวไทยไล่เข้ามาอาศัยและตั้งถิ่นฐาน มี 3 แห่งใหญ่ๆ คือ 1) เขตอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร 2) เขตอำเภอคงหลวง จังหวัดมุกดาหาร 3) เขตอำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

1.4 วิธีการอพยพของชาวไทยไล่เข้ามาในประเทศไทย พบว่า ชาวไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ อพยพเข้ามาโดยวิธีการถูกกวาดต้อนและถูกเกลี้ยกล่อมโดยราชสำนักกรุงเทพฯ ที่มอบหมายให้ขุนนางไทย และกลุ่มผู้นำชาวลาวที่เคยอาศัยอยู่ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง แต่มาตั้งถิ่นฐานบ้านเมืองในไทย กลับไปเกลี้ยกล่อมบรรดาชาวลาวและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในหัวเมืองลาวให้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในไทย

2. ด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ ผลการศึกษาพบว่า

2.1 ด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยไล่ พบว่าชาวไทยไล่ มีวัฒนธรรมที่โดดเด่น ที่มีเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง ดังเช่น การละเล่นพื้นบ้าน การเล่นไล่ ทั้งบั้ง การเล่นรำล่ายกลอง และภาษาพูดของตนเอง

2.2 ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยไล่ พบว่า มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยไล่ให้เกิดความรัก ความผูกพันและสามัคคีกัน เช่น ในด้านพิธีกรรมการเหย้าเลี้ยงผีประจำปี เหย้าเลี้ยงผีมูล เหย้าเลี้ยงผีน้ำ พิธีกรรมการเหย้าเรียกขวัญ เหย้ารักษาคนป่วย เหย้าแก้บน ส่วนในด้านประเพณี ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การตาย และเพณีอื่นๆ

2.3 ด้านความเชื่อ พบว่า ชาวไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จะให้ความสำคัญเกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ มีความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณ ภูตปิศาจ ไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา และมีความศรัทธาในการทำบุญควบคู่กับการนับถือผีประเภทต่างๆ และพิธีกรรมจนกลายเป็นแบบอย่างของการดำเนินชีวิต

ABSTRACT

This historical research aimed to 1) investigate, analyze and synthesize historical data of the Thai So people who immigrated to settle down in Kusuman District, Sakon Nakhon, 2) collect data on cultures, traditions as well as beliefs and ways of life of the Thai So people in Kusuman District Sakon Nakhon, 3) synthesize historical data of the Thai So people in Thailand to be historical facts. The methodology was composed of 5 stages: 1) The setting up of problems, 2) The collection and selection of evidence, 3) The analysis and interpretation based on evidence, 3) The synthesis, and 5) The presentation of facts. The methods used in investigating document analysis both primary and secondary documents, included field studies, interviews for additional data from the learned people, local wisemen, general village people in the Thai So villages in Kusuman District, Sakon Nakhon as well as in the nearby provinces where the Thai So people live, such as Mueang District of Nakhon Phanom, Dong Luang District, Wan Yai District of Mukdahan, etc.

The findings were as follows:

1. The history of origin of the Thai So people in Thailand revealed that:

1.1 The Thai So people belong to an ethnic group whose spoken language is a Mon-Khmer language – a section of Austro-Asiatic languages who immigrated and settled down in the area of the Northeast of Thailand in

Kusuman, Phanna Nikhom districts of Sakon Nakhon; Dong Luang, Khamcha-i, Don Tan and Wan Yai districts of Mukdahan; Tha Uthen, Phon Sawan, Si Songkhram, Pla Pak districts of Nakhon Phanom; Khao Wong and Kuchinarai districts of Kalasin as well as So Phisai district of Bueng Kan.

1.2 The original settlements of the Thai So people before immigrating to settle down in Thailand indicated that they lived in disperse in many districts in Laos (now Lao PDR); namely, Mueang U, Mueang Wang, Mueang Mahachai Kongkao, or Phu Wa Na Kadaeng as well as Mueang Phin, Mueang Nong, Mueang Ang Kham, Mueang Sung, Mueang Kham Koet in Khammuane and Savannakhet provinces, etc.

1.3 The causes of the immigration to Thailand revealed that the Thai So people immigrated from the left bank of the Mekong River to the right bank of the River and settled down in the areas of Sakon Nakhon, Nakhon Phanom and Mukdahan for many times. The main immigrations included: 1) In 1816 in the reign of King Rama II. The Thai So people immigrated to settle down in Dong Luang District, Mukdahan with the cause of the belief on the prediction of Thaen, and 2) between 1828–1844 in the reign of King Rama III with the cause of the invasion and along with the persuasion of the local people to settle down in the right bank of the Mekong River in order to prevent them in joining the forces of the Kingdom of Vietnam at that time. The main areas of settlement at that time were in the following areas comprising: 1) Kusuman in Sakon Nakhon, 2) Dong Luang of Mukdahan, and Tha Uthen of Nakhon Phanom.

1.4 The means of immigration of the Thai So people indicated that the Thai So people living in Kusuman today were driven and persuaded by the Royal of Thailand Bangkok Royal Court via Thai noble men as well as the Lao leaders who used to live on the left bank of the Mekong River and at that time already settled down in Thailand. They went back to persuade those people and ethnic groups living there in many districts in Laos to immigrate to Thailand.

2. Regarding the cultures, traditions, beliefs and ways of life of the Thai So people revealed that:

2.1 On cultures, it was found that the Thai So people, owned their cultures with identity and uniqueness as follows: folk plays, So Thang Bang performance, Dancing with Drum Rhythm as well as their own spoken language.

2.2 The customs practiced were passed down from generation to generation becoming a part of their ways of life. It is the center of the Thai So people and to become love, affection, relationship and unity, such as the Yao Ritual to be held annually; Yao Ritual to pay respect to Water Ghost, Yao Ritual to call back the stray spirits, Yao Ritual to heal the sick, Yao Ritual to pay back the promise. In terms of traditions, there are traditions on the giving birth, wedding, as well as death ceremonies and other traditions.

2.3 In terms of beliefs, the Thai So people living in Kusuman District, Sakon Nakhon pay attention to nature, supernatural, beliefs in spirits, ghosts, magic, sorcery and faith on merit making in parallel with the respect to any types of ghosts and rituals, they are regarded as models of living of the Thai So people.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มีคำกล่าวว่า “ผู้ไม่รู้จักอดีตของตนเอง ย่อมมีชีวิตอยู่ในความมืด” (นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2527 : 31) และนอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้กล่าวไว้ลึกอีกว่า “มนุษย์ คือ สัตว์ประวัติศาสตร์” เพราะมนุษย์เป็นผู้มีสามัญสำนึก ที่พยายามจะบันทึกประสบการณ์ของตนเองอยู่เสมอ และความพยายามดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดวิชาประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นรากฐานการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ในปัจจุบัน

อำเภอกุสุมาลย์ มีประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทยไท้ ซึ่งเป็นชนเผ่าที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะ มีภาษาพูดเป็นของตนเอง การละเล่นและความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเรื่องราวเกี่ยวกับชนเผ่าไทยไท้ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีผู้รวบรวมข้อมูลไว้บ้างแล้ว แต่ข้อมูลเหล่านั้นยังกระจัดกระจายไม่เป็นระบบ อีกทั้งการรวบรวมเรียบเรียงยังขาดข้อมูล และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มาสืบสนับสนุน จึงทำให้ข้อมูล หรือเหตุการณ์ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในทางวิชาการ ดังนั้นหากมีการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของประวัติความเป็นมาของชนเผ่าไทยไท้ในอำเภอกุสุมาลย์ การอพยพย้ายถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชนเผ่าไทยไท้ แล้วนำมาจัดระบบข้อมูลตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ ก็จะส่งให้ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าไทยไท้มีความถูกต้อง ชัดเจน และเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ที่ใช้เป็นระบบข้อมูล หลักฐานอ้างอิงในทางวิชาการได้และชนเผ่าไทยไท้ในอำเภอกุสุมาลย์ ตลอดจนชาวไทยไท้ในดินแดนและภูมิภาคอื่นๆ ในประเทศไทย จะได้รับรู้เรื่องราวประวัติความเป็นมาของตนเอง ตลอดจนความเกี่ยวพันเกี่ยวเนื่องกันระหว่างชนเผ่าไทยไท้ อันจะส่งผลให้เกิดความตระหนักและเห็นความจำเป็นที่จะช่วยกันร่วมมือฟื้นฟู อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของตนเองให้ยั่งยืนสืบไป

ด้วยความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนเผ่าไทยไท้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนเผ่าไทยไท้ การอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของชาชนเผ่าไทยไท้
2. เพื่อศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา คติความเชื่อ และวิถีชีวิตของชนเผ่าไทยไท้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต
3. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชนเผ่าไทยไท้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ให้ชัดเจน สมบูรณ์ และเป็นข้อมูลเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิด

ใช้การวิจัยทางประวัติศาสตร์ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- ที่มาของปัญหา กำหนดปัญหาที่จะศึกษา
- รวบรวมและคัดเลือกหลักฐาน
- วิเคราะห์และตีความหลักฐาน
- สังเคราะห์หลักฐาน (ข้อมูล)
- เสนอข้อเท็จจริง

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทางประวัติศาสตร์เป็นวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่ต้องอาศัยข้อมูล หลักฐานทั้งที่เป็นหลักฐานประเภทลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษร การศึกษาจึงแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารชั้นต้น โดยการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร ตั้งแต่จดหมายเหตุ พงศาวดาร ตำนาน โบปอก หนังสือราชการ ตำรา และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ จากหอสมุดแห่งชาติ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารที่ตีพิมพ์แล้วทั้งในหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง และสำนักวิทยบริการของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
2. สัมภาษณ์ สอบถามข้อมูลจากผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่เกี่ยวข้องกับ ชนเผ่าไทยไทยไล่ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อนบ้าน (ลาว)
3. เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้วนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เขียนรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนเผ่าไทยไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร อย่างเป็นระบบตามวิธีการทางประวัติศาสตร์
2. ได้ข้อมูล สารสนเทศเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าไทยไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ที่เป็นระบบและสะดวกต่อการอ้างอิงศึกษาค้นคว้า
3. ได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชนเผ่าไทยไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ที่มีความถูกต้องสมบูรณ์มากที่สุด

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยประวัติศาสตร์ชาวไทยไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนเผ่าไทยไทยไล่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เกี่ยวกับการอพยพ มาตั้งถิ่นฐานที่อำเภอกุสุมาลย์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันของชาวเผ่าไทยไล่ พบว่าในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนครที่มี ประชากรส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทยไล่ ได้พากันอพยพข้ามมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เป็นชนเผ่าที่มีขนบธรรมเนียมประเพณี และ วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์เฉพาะของตน มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีการละเล่นพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อในด้านต่างๆ ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง การศึกษาถึงประวัติ ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยไล่ในอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร เกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม ลัทธิความเชื่อ จะส่งผลให้ประวัติความเป็นมาของชนเผ่าไทยไล่ มีความถูกต้อง ชัดเจน และเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิง ตรวจสอบประวัติความเป็นมาของชนเผ่าไทยไล่ได้ ซึ่งสรุปโดยย่อได้ดังนี้

1.1 มูลเหตุของการอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร พบว่า เกิดจากปัจจัยสำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม อันได้แก่ ที่ราบลุ่ม ห้วย หนอง คลอง บึง ป่าไม้ ของบริเวณที่จะอพยพเข้าไปตั้งถิ่นฐาน
- 2) ลักษณะภูมิประเทศ และภูมิศาสตร์ที่มีความเหมาะสมและปลอดภัยจากภัยอันตรายทั้งปวง
- 3) ต้องการขยายพื้นที่ทำมาหากิน หรือแหล่งทำกินใหม่ๆ เนื่องจากแหล่งเดิมคับแคบและแออัด
- 4) นโยบายของราชสำนัก ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่สนับสนุนนโยบายที่จะสร้างเมืองใหม่ขึ้นบริเวณริมฝั่งขวาแม่น้ำโขง เพื่อจะได้เป็นเกราะป้องกันภัยรุกรานของอาณาจักรใกล้เคียง ได้แก่ เวียดนามหรือญวน จากเหตุผลดังกล่าว ราชสำนักกรุงเทพฯ จึงใช้ทั้งวิธีการเกลี้ยกล่อมราษฎร แบบสมัครใจ และทำการกวาดต้อนผู้คนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงข้ามฝั่งมาตั้งบ้านเรือนในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงโดยการบีบบังคับ

ชนเผ่าไทยไล่จึงเป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแอ่งสกลนคร ซึ่งจะมีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่มากถึง 8 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีภาษา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ และอัตลักษณ์ที่เป็นของตนเองและร่วมกัน

ประกอบด้วย ผู้ไทย หรือย้อ¹ ไทยไล่หรือกะโซ่² ข่า³ กะเลิง⁴ แส็ก⁵ ย้อย และกุลลา โดยตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่ทั่วบริเวณตามจังหวัดสกลนคร นครพนม มุกดาหาร หนองคาย เป็นต้น กลุ่มมาตั้งหลักแหล่งในท้องที่ที่อำเภอกุมมาลย์ จังหวัดสกลนคร และในบางอำเภอของจังหวัดนครพนม และมุกดาหาร เป็นส่วนมาก

เกี่ยวกับลักษณะของชาติพันธุ์ไทยไล่¹ (Frank M. Ledarl. 1975 : 150) นักมานุษยวิทยาได้สันนิษฐานว่าเป็นเชื้อสายมองโกลอยด์ พูดภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก กลุ่มมอญ – เขมร และได้จัดเผ่าไทยไล่ไว้ในกลุ่มข่า เช่นเดียวกับกลุ่มกะเลิงและแส็ก แต่ก็มีสุรัตน์ วรารัตน์ (2541 : 8) ได้จัดชาวไทยไล่ อยู่ในกลุ่มพวกบรูหรือข่า ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารต่างๆ เมื่อกล่าวถึงไทยไล่หรือกะโซ่ มักจะเรียกว่า “ข่ากะโซ่” จึงน่าจะสรุปได้ว่า กะโซ่ มาจากคำว่า “ข่ากะโซ่” อันหมายถึงชาวพวกหนึ่งในกลุ่มมอญ – เขมร อยู่ในกลุ่มมองโกลอยด์ มีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกับพวกข่า ภาษาจะคล้ายคลึงกับภาษาเขมรหรือภาษาส่วยในแถบสุรินทร์ ศรีสะเกษ คำว่าข่า และคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ใกล้เคียงกันในกลุ่มที่พูดภาษามอญ-เขมร ในภาคอีสานซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ (1) เขมร (2) มอญและญฮก (3) กูยมีสองกลุ่มย่อยเรียกตัวเองว่ากูย กับ กวย (คนไทยเรียกทั้งสองกลุ่มว่า ส่วย) และ เยอ บรู ไล่ ซึ่งใน 3 ภาษาหลังพูดภาษาใกล้เคียงกันมาก นักภาษาศาสตร์บางท่านจัด เยอและบรูเป็นกลุ่มย่อยขกกูย (4) กลุ่มไล่ บางกลุ่มมีนักภาษาศาสตร์เสนอว่าไม่ใช่ไล่ แต่เป็นทะวืงและเรียกว่าโซ่ (ทะวืง)¹

จากการศึกษาในเอกสารต่างๆ มักจะระบุเหมือนกันว่าอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในไทยสมัยรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีถิ่นตั้งเดิมอยู่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ในบริเวณแขวงคำม่วน แขวงสะหวันนะเขต แขวงสาลวัน และแขวงอัตปือ เมื่ออพยพเข้ามาในประเทศไทยได้ตั้งหลักแหล่งกระจายอยู่ทั่วไปอันได้แก่ อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดหนองคาย อำเภอเมืองมุกดาหาร อำเภอดำชะอี อำเภอดอนตาล อำเภอดงหลวงใน

¹ คำว่า “ย้อ” ถ้าจะเขียนให้ตรงตามเสียงที่ออกเสียง “ย” ขึ้นจุมเป็น “ญ” ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงใช้คำว่า “ไทยญ”

² คำว่า “ไทยไล่” เป็นชื่อที่กลุ่มชาติพันธุ์ไล่ที่อพยพมาจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเรียกตนเอง โดยกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “ไทยไล่” คือกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอกุมมาลย์และใกล้เคียง ของจังหวัดสกลนครส่วนคำว่า “โซ่” เป็นชื่อที่กลุ่มชาวไทยพวกหนึ่งที่เรียกตนเองว่า “กะโซ่” หรือ “ข่าโซ่” เป็นกลุ่มชนที่อาศัยในเขตพื้นที่อำเภอดงหลวง และอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร และในบางหมู่บ้านของจังหวัดนครพนม

³ คำว่า “ข่า” เป็นคำที่ใช้กันทั่วไปในภาษาไทยหมายถึงกลุ่มคนที่พูดภาษากลุ่มมอญ-เขมร เนื่องจากชนชาวพื้นเมืองที่พูดภาษาลาวคล้ายคลึงกับกลุ่มมอญ-เขมร ที่คนไทรู้จัก จะถูกคนกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไท (รวมถึงไทยและลาวด้วย) ที่มีอำนาจและความเจริญมากกว่าจับมาเป็นทาสหรือช้างในภาษาลาวออกเสียงเป็น “ข่า” หด แต่บางกรณีจะรู้แล้วว่าเป็นชนชาติพันธุ์ที่เรียกตัวเองว่าอะไร ก็ยังเอาคำว่า “ข่า” มานำหน้าเพื่อบอกให้รู้ว่า เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาลาวคล้ายกับกลุ่มมอญ-เขมร เช่น “ข่ากะไล” ที่เรียกตัวเองว่า “กะไล” ในปัจจุบันมักจะนิยมใช้กลุ่มมอญ-เขมรแทนคำว่า “ข่า” ซึ่งมีความหมายดูถูกว่าเป็นทาสต่ำกว่าคนอื่นนั่นเอง

⁴ กลุ่มชน “กะเลิง” เดิมพูดภาษากลุ่มมอญ-เขมร แต่ต่อมาได้พูดภาษาไทย และเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนเองให้เป็นไทยเพื่อไม่ให้ถูกดูถูกว่าเป็นคนป่าคนดง จนปัจจุบันมักจะเข้าใจกันว่าเป็นกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไท

⁵ “แส็ก” เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทยเหมือนกับกะเลิง ไม่ใช่กลุ่มข่าหรือมอญ-เขมร จังหวัดมุกดาหาร อำเภอท่าอุเทน อำเภอนโพนสวรรค์ อำเภอศรีสงคราม อำเภอปลาปาก ในจังหวัดนครพนม อำเภอกุมมาลย์ อำเภอพรรณานิคมในจังหวัดสกลนคร อำเภอภูนิหารายณ์ อำเภอเขาวง ในจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น

1.2 ถิ่นตั้งเดิมของชาวไทยไล่ก่อนอพยพเข้าสู่ประเทศไทย

จากการศึกษาพบว่า มีเอกสารที่กล่าวถึงบริเวณที่เป็นแหล่งกำเนิดหรือถิ่นฐานเดิมของชาวไทยไล่ในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมีจำนวนน้อย และไม่ปรากฏเอกสารที่ระบุว่าเมืองที่ชาวไทยไล่ในบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงเคยอาศัยอยู่มีเมืองอะไรบ้าง แต่พอสันนิษฐานได้จากเอกสารบางเล่มดังเช่นพงศาวดารเมืองแฉ่งที่ระบุเกี่ยวกับชาวไทยไล่ว่า คือ กลุ่มคนที่ออกจากน้ำเต้าปู้ที่เริ่มด้วยข่าแจะ ผู้ไทยดำ ลาวพุงขาว ย้อ (กรมศิลปากร. 2517 : 105 –106) และตำนานของชาวไทยไล่เองที่มีความเชื่อว่ามีบรรพบุรุษที่เกิดจากน้ำเต้าปู้ โดยเชื่อว่าไทยไล่เป็นพี่คนโต ย้อเป็นพี่รอง ภูไทยหรือผู้ไทยและลาวเป็นน้องสุดท้อง

ความเชื่อดังกล่าวสอดคล้องกับเอกสารบางเล่มที่กล่าวว่า ชาวไทยลัทธิฐานดั้งเดิมอาศัยอยู่บริเวณตอนกลางของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในบริเวณเมืองภูวานากระแดง และเมืองใกล้เคียง คือ เมืองน้ำ เมืองอุ เมืองพิน เมืองนอง เมืองวัง – อ่างคำ และเมืองตะพอน (เมืองเซโปน ในปัจจุบันนี้เอง)

จากการศึกษาเอกสารงานค้นคว้าเกี่ยวกับบรรพบุรุษของชาวไทยลัทธิ และจากการสอบถามผู้รู้ของชาวไทยลัทธิ ในอำเภออุบลราชธานี และท้องถิ่นอื่นๆ ว่าบรรพบุรุษของชาวไทยลัทธิอพยพมาจากเมืองใด โดยส่วนมากจะตอบตรงกันว่ามาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว ด้วยการถูกเจ้าเมืองยโสธรยกกองทัพไปตีแล้วกวาดต้อนข้ามฝั่งแม่น้ำโขงมายังบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขงหรือบริเวณหัวเมืองลาว แต่ก็ยังมีชาวไทยลัทธิ จำนวนไม่น้อยที่มีความเชื่อว่าไทยลัทธิในประเทศไทยอพยพมาจากเมืองวังหรือเมืองน้ำ จึงกลายเป็นประเด็นปัญหาว่าข้อเท็จจริงแล้วบรรพบุรุษของชาวไทยลัทธิอยู่ที่ใด ก่อนที่จะอพยพย้ายมายังประเทศไทย และโดยวิธีใด เส้นทางใดบ้าง และตั้งถิ่นฐานบริเวณใดของไทย

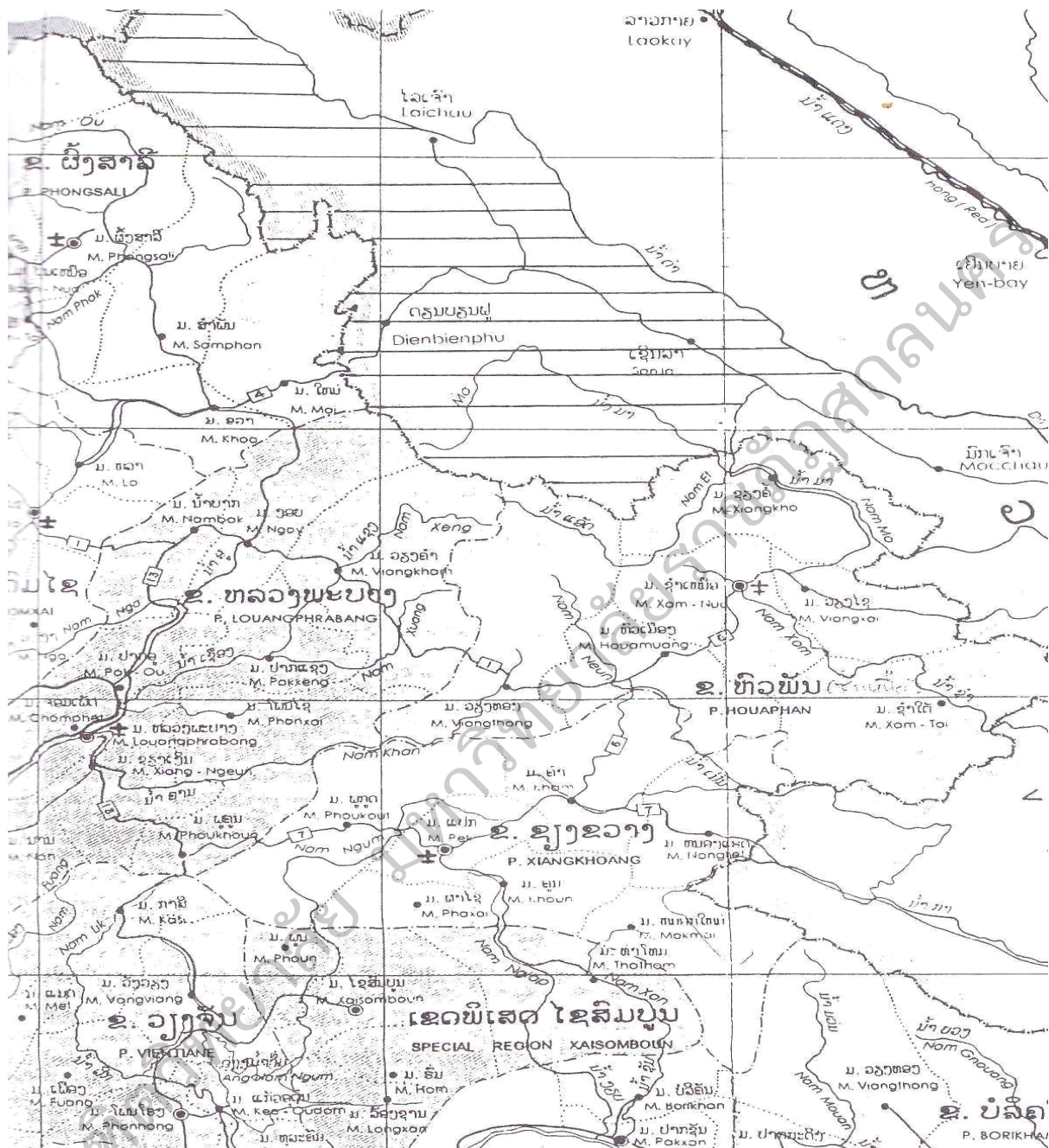
จากการศึกษาค้นคว้าปรากฏหลักฐานที่น่าเชื่อถือว่า เมืองวัง น่าจะหมายถึงเมืองวังในกลุ่มเมืองพิน เมืองนอง เมืองตะพอน นั่นเองซึ่งอยู่ในแขวงสะหวันนะเขตปัจจุบัน ส่วนเมืองอุ เป็นการยากต่อการสืบค้นว่าปัจจุบันหมายถึงเมืองใดในประเทศไทยสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แต่อย่างไรก็ตามมีเอกสารที่สนับสนุนโดยระบุว่า เมืองอุเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในเขตปกครองของแขวงพงสาลีซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของลาว ประกอบด้วยเมืองอุ เมืองอุเหนือ เมืองอุใต้ เป็นที่อยู่ของชาวข่า ซึ่งถ้าหากชาวข่าเป็นกลุ่มเดียวกับชาวไทยลัทธิในปัจจุบันก็อาจสันนิษฐานเป็นเบื้องต้นว่า ไทยลัทธิน่าจะมียุทธฐานดั้งเดิมที่ปรากฏในเอกสารว่า อยู่ที่เมืองอุ (ทองสา ไชยะวงศ์คำดีและคณะ. 1899 : 16 – 22 และ อุทัย เทพสิทธิธา. 2509 : 12, อาเซอร์. 2535 : 237 – 258) ก็เป็นปัญหาที่ต้องสืบสวนหาข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ต่อไป

1 ข้อมูลจากโครงการวิจัยฟื้นฟูภาษาและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการศึกษาและกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่หน้าเพจของกลุ่มชาติพันธุ์ (ทะรัง) <http://www.langrevival.mahidol.ac.th/Research/website/st.html> ระบุว่า ไชยะวงศ์ (ทะรัง) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งพูดภาษาในตระกูลออสโตรเอเชียติกกลุ่มมอญ-เขมร สาขาเวียดตึก (สาขาเดียวกับภาษาเวียดนาม) อพยพมาจากคำเกิดคำม่วน เขตคำม่วน สปป.ลาว โดยเฉพาะเขตหมู่บ้านทะรังเมื่อร้อยกว่าปีที่แล้ว ปัจจุบันอยู่ในเขต ต.ปทุมมาปี อ.สองดาว จังหวัดสกลนคร 4 หมู่บ้านคือ หนองแวง หนองเจริญ ดงสร้างคำ และหนองม่วง มีประมาณ 1,000 คน ที่ยังพูดภาษาได้ดี (รายการพันแสงรุ่ง ตอนไฉ่ทะรัง ที่สองดาว (<http://tv.or.th/index.php/2014-01-22-10-12-21/827-2015-05-03-04-00-00>))

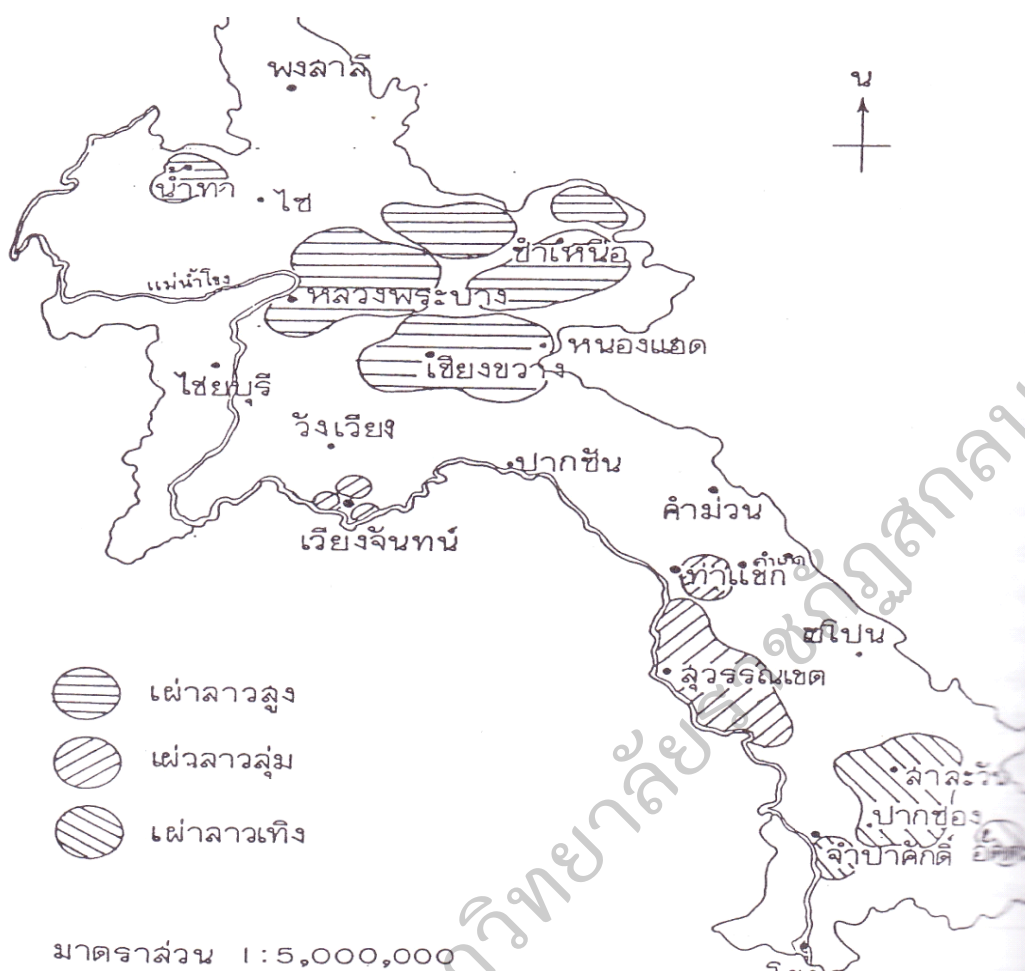
ในขณะที่เดียวกันเมื่อศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเมืองมหาชัยกองแก้ว จะพบว่า ในปัจจุบันอยู่ในแขวงคำม่วน และแขวงสะหวันนะเขต ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน ซึ่งเมืองมหาชัยกองแก้วเดิมชาวบ้านเรียกว่า เมืองภูวานากระแดง มาจากชื่อเมืองภูวล และบ้านนากระแดง และยังมีชื่อเรียกอีกอย่างเมื่อสมัยที่ยังขึ้นอยู่กับไทยนั้น เรียกว่า “เมืองภูวลสอวงค์” ส่วนว่าจะมาจากเมืองใดบ้างที่แท้จริงยังไม่มีหลักฐานขั้นต้นมายืนยันได้ แต่จากเอกสารต่างๆ ที่ปรากฏน่าจะสันนิษฐานเป็นเบื้องต้นว่า ชาวไทยลัทธิในท้องที่อำเภออุบลราชธานี อพยพมาจากเมืองอุ เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้ว ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง

ได้มีผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความเป็นมาของชาวไทยลัทธิ และมีความเห็นตรงกับว่าชาวไทยลัทธิอพยพมาจากเมืองอุ เมืองวัง เมืองน้ำ เมืองบง และเมืองมหาชัยกองแก้ว ดังเช่น ชาญวิทย์ จิโนวัฒน์ (2526 : 73) ชลลดา จิงประเสริฐ (2523 : 6) สุนทร วรหาร(2540) แสงเพชร สุพร (2533) เจริญ เกณี (1985) เป็นต้น

หากจะยืนยันถึงถิ่นดั้งเดิมของชาวไทยลัทธิว่ามีถิ่นเดิมก่อนอพยพมาไทยนั้นว่าอยู่ที่เมืองอุ แล้วอพยพลงมาเมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้ว แล้วจึงข้ามมายังฝั่งขวาแม่น้ำโขง ว่ามีมูลความจริงหรือมีหลักฐานยืนยันหรือไม่นั้น ปรากฏว่ามีหลักฐานหรือเอกสารของนักวิชาการทั้งไทยและลาว ที่ปรากฏชื่อเมืองทั้งสามคือเมืองอุ เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้วว่ามีอยู่จริง โดยเป็นหลักฐานในช่วงรัชกาลที่ 5 โดยเมืองดังกล่าวจะอยู่ในเขตการปกครองท้องถิ่นของลาวอยู่ในแขวงพงสาลี ตั้งแต่ พ.ศ.2442 (ค.ศ.1899) โดยฝรั่งเศสได้แบ่งเขตการปกครองลาวออกเป็น 10 แขวง (ทองสา ไชยะวงศ์คำดี และคณะ 1899,16-22), อุทัย เทพสิทธิธา. 2509 : 12คือ แขวงที่ 10 เขตทหารพงสาลี หรือเมืองพงสาลี มีเมืองพงสาลี เป็นกองบัญชาการมีเมืองในปกครอง คือ เมืองอุเหนือ อุใต้ เมืองบุนเหนือ (บุนเหนือ) เมืองบุนใต้ (บุนใต้) เมืองขวา

แขวงพงสาส์ถิ่นเดิมของชาวไทยไล่ที่เมืองฮู และ เมืองสำคัญในราชอาณาจักรลาว

จากหลักฐานจึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าเมืองอู ซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมของชาวไทยลื้อที่พากันเชื่อว่าเป็นถิ่นฐานเดิมของบรรพบุรุษชาวไทยลื้ออำเภอกุสุมาลย์นั้นเป็นเมืองที่มีอยู่จริงในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ของไทย และอยู่ภายใต้การปกครองของเขตทหารพงสาละ อีกทั้งยังแบ่งเมืองออกเป็น 3 เมือง คือ เมืองอูเหนือ เมืองอูใต้ และเมืองอู ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกของอาเธอร์ที่สำรวจภาคเหนือของลาว (อาร์เธอร์, 2523 : 237-238) สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ ชีรสอวดี (2543 : 178-179) ได้ศึกษาประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975 พบว่า เกิดปัญหาโจรสลัดรุกรานหัวเมืองลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง จนต้องอพยพหนีไปพึ่งเมืองอื่น การโจมตีของฮ่อส่งผลให้ชาวลาวภาคเหนือประสบความเดือดร้อนทั้ง 6 แขวง คือ เชียงขวาง หัวพัน หลวงพระบาง พงสาละ อุดมไชยและสิบสองจุไทย ดังนั้นบันทึกของอาร์เธอร์ ระบุว่า “.....ชาวเมืองอูต้องอพยพ (หนีโจรสลัด) ลงไปทางใต้ ประชาชนชาวเมืองอูเมืองเหนืออพยพไปอาศัยอยู่เมืองไซ.....ประชาชนของเมืองอูใต้และหมู่บ้านอื่นๆ ของเมืองอูอพยพเข้าไปยังเมืองลา.....” (อาร์เธอร์, 2523 : 237-238)

จากเอกสารที่ยกมาจึงเป็นการสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่าชาวไทยลื้ออำเภอกุสุมาลย์อพยพมาจากเมืองอู เมืองวัง เมืองมหาชัยกองแก้วตามลำดับ และเมืองอูเป็นเมืองที่อยู่ทางเหนือของลาว เป็นเมืองที่มีอยู่จริง โดยอยู่ในแขวงพงสาละ จึงเป็นไปได้ว่าชาวไทยลื้ออพยพมาจากเมืองอูลงมาทางใต้มาตั้งรกรากที่เมืองวังและเมืองมหาชัยกองแก้ว ก่อนจะอพยพข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานในเขตจังหวัดสกลนคร นครพนม และมุกดาหาร ส่วนข้อสงสัยที่ว่าชาวไทยลื้ออาศัยอยู่ในเมืองทั้งสามของลาวหรือไม่ จึงเป็นปัญหาให้ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไปว่าในปัจจุบันยังมีชนเผ่าชาวไทยลื้ออาศัยอยู่ในเมืองลาวทั้ง 3 หรือไม่ คือ 1) เมืองอูเหนือ เมืองอูใต้ และเมืองอู ปัจจุบันอยู่ในแขวงพงสาละ 2) เมืองไซหรือเมืองไชย ปัจจุบันอยู่ในแขวงอุดมไชย 3) เมืองลาปัจจุบันอยู่ในแขวงอุดมไชย

1.3 การอพยพของกลุ่มชาวไทยไล่สู่เมืองสกลนคร

จากการที่เอกสารหลายเล่มระบุตรงกันว่าชาวไทยไล่ มีบรรพบุรุษอพยพมาจากเมืองมหาชัยกองแก้วบ้าง มาจากเมืองบก เมืองวัง เมืองน้ำ เมืองอุบ่าง แสดงให้เห็นว่าชาวไทยไล่ที่อาศัยอยู่ในเมืองไทย น่าจะมาจากหลายแห่งและหลายๆ รุ่นในการอพยพ จากการสอบถามชาวไทยไล่ในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์รวมถึงที่อื่นๆ และเอกสารต่างๆ ที่ปรากฏพบว่า แหล่งที่มาส่วนใหญ่ของชาวไทยไล่มาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว และกลุ่มเมืองวัง เมืองอุบลของลาวตอนเหนือตนเอง เพื่อประกอบพิจารณาถึงการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยและสนับสนุนข้อสันนิษฐานที่ว่าชาวไทยไล่อพยพมาจากเมืองมหาชัยกองแก้ว จึงควรกล่าวถึงนโยบายการกวาดต้อนครัวเมืองมหาชัยกองแก้ว ดังนี้

1.3.1 นโยบายของฝ่ายราชสำนักไทยในการกวาดต้อนผู้คนจากเมืองมหาชัยกองแก้วในสมัยรัชกาลที่ 3 (พ.ศ.2371) มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) ระยะที่ 1 (พ.ศ.2371) สาเหตุมาจากรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้กวาดต้อนราษฎรจากเมืองมหาชัยกองแก้วซึ่งมีชนกลุ่มน้อยหลายเผ่าพันธุ์เข้ามายังไทย เพราะไม่ต้องการให้เป็นกำลังแก่ฝ่ายเวียดนาม โดยกวาดต้อนลาว กะเลิง ข่า (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, มปป. : 92) 2) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2376 – 2388) เป็นนโยบายของราชสำนักกรุงเทพฯ อีกครั้งในการกวาดต้อนเนื่องจากไม่ต้องการให้ผู้คนในหัวเมืองลาวเหล่านี้ เป็นกำลังให้เวียดนามในการทำสงครามกับไทย โดยยกกองทัพไปกวาดต้อนในเมืองมหาชัย เมืองนอง เมืองพลาน เมืองชุมพร มากกว่า 6,000 คน เอาไปไว้ที่นครราชสีมา (พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1. 2514 : 148 – 149) ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิทย์ อิศราสวัสดิ์ (2538 : 7) ได้ศึกษาและสรุปว่าหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์ แห่งเวียงจันทน์ หัวเมืองบริเวณฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงถูกฝ่ายไทยกวาดต้อนออกมาไว้ที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง มีเมืองมหาชัย เมืองพวน เมืองเชียงขวาง เมืองชุมพร เมืองพวง เมืองพะลาน เมืองเชียงคำ เมืองเชียงแมน เมืองกาย เมืองเชียงดี เมืองคำเกิด เมืองคำม่วน เมืองพร้าว เมืองหาว เมืองวัง รวม 15 เมือง โดยมีคนหลายเผ่าพันธุ์ ทั้งผู้ไทย กะเลิง ไช่ ญ้อ ข่า เป็นต้น

1.3.2 วิธีการเกลี้ยกล่อมมาจากหัวเมืองในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง เป็นนโยบายหนึ่งที่เป็นวิธีการละมุนละม่อมไม่ใช้กำลัง โดยมอบหมายให้เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ทั้งหัวเมืองลาวในฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง และในฝั่งขวาแม่น้ำโขง เดินทางไปชักชวนราษฎร ญาติพี่น้องในฝั่งซ้ายอพยพข้ามมาตั้งถิ่นฐานในไทย ซึ่งมีราษฎรจำนวนมากที่สมัครใจเข้ามาตั้งถิ่นฐานเกิดเป็นบ้านเป็นเมืองโดยเฉพาะในบริเวณแอ่งสกลนคร (สุรัตน์ วรจรงค์รัตน์. 2524 : 25), พระราชจันทประเทศธานี (2523 : 18) หอสมุดแห่งชาติ (2516 : 92 – 93) ซึ่งนับได้ว่าเป็นวิธีการที่ได้ผลดีกว่าการบีบบังคับ

1.3.3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกวาดต้อนจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ระหว่างปี พ.ศ. 2376 – 2388 ประกอบด้วย ลาว กะเลิง ย้อ ผู้ไทย ข่ากระไล (ไช้) ในการกวาดต้อนครั้งนี้ ได้เกิดการแพร่กระจายพวกข่ากระไล (ไช้) ในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะเมืองกุสุมาลย์ (หอสมุดแห่งชาติ, เอกสารรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 (พ.ศ. 2387) ซึ่งสรุปการอพยพครั้งสำคัญได้ดังนี้ 1) การอพยพในปี พ.ศ. 2383 ในครั้งนี้ใช้การเกลี้ยกล่อมและเกณฑ์ผู้คนชาวผู้ไทยและข่ากระไล(ไช้)เข้ามาตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานในไทยโดยพระสุนทรราชวงศ์ เจ้าเมืองยโสธร 2) การอพยพใน พ.ศ. 2385 ใช้วิธีการเกลี้ยกล่อมโดยราชวงศ์อื่น เมืองสกลนครเป็นผู้อาสาไปทำการเกลี้ยกล่อมได้ชาวไทยไล่และชนเผ่าอื่นๆ จากเมืองวังเข้ามาอีกกระลอกหนึ่ง (หอสมุดแห่งชาติ. เอกสารรัชกาลที่ 3 ค.ศ.1206 (พ.ศ. 2387)

1.4 บริเวณที่ตั้งถิ่นฐานของชนเผ่า ไทยไล่(ไช้) ในบริเวณเมืองกุสุมาลย์

นับตั้งแต่อพยพเข้ามายังดินแดนไทยในสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นต้นมา ชาวไทยไล่ได้ตั้งบ้านเรือนกระจัดกระจายอยู่รอบๆ บริเวณเมืองกุสุมาลย์ ซึ่งปัจจุบันคือ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร จากการสำรวจพบว่าชาวไทยไล่อาศัยอยู่ในเขตหมู่บ้านและตำบลในท้องที่อำเภอกุสุมาลย์ ดังนี้ 1) ในเขตเทศบาลตำบลกุสุมาลย์ 2) เขตตำบลกุสุมาลย์ ได้แก่บ้านอิ๊กุด หมู่ 2 บ้านหนองหอยหมู่ 4 และบ้านส้มโองหมู่ 3 3) เขตตำบลนาโพธิ์ ได้แก่ บ้านโคกหมู่ 2 บ้านบอนหมู่ 3 บ้านโคกสว่าง หมู่ 4 บ้านม่วง หมู่ 5 และบ้านขากู่ หมู่ 6 4) เขตตำบลโพธิ์โพตาล ได้แก่ บ้านเมืองโพธิ์ หมู่ 1 บ้านโพธิ์

ไพศาลหมู่ 2 บ้านโพหนอง หมู่ 3 บ้านกุดฮู หมู่ 4 บ้านโพธิ์ฮังหมู่ 4 และบ้านกุดสะกอยหมู่ 7 5) เขตตำบลนาเพียง ได้แก่ บ้านนาเพียงเก่าหมู่ 2 และนาเพียงใหม่ หมู่ 3

1.5 กลวิธีในการจัดการปกครองหัวเมืองกุสุมาลย์ในสมัยรัชกาลที่ 3

ในส่วนที่เกี่ยวข้องชาวไทยไทยไล่ รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการดังนี้

1.5.1 โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเมืองกุสุมาลย์ เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2387 โดยรัชกาลที่ 3 ทรงมีพระบรมราชโองบาย ที่แยบยล ให้เสรีภาพในการตั้งบ้านเมือง เป็นการแสดงถึงธรรมาภิบาลในการปกครอง ราษฎร ครั้นเรือนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานจะสมัครใจขึ้นอยู่กับเมืองใดก็ให้เสรีภาพและตั้งเป็นเมืองขึ้น มีเจ้าเมืองปกครองดูแลต่างพระเนตร พระกรณ ดังเช่น เพี้ยเมืองสูงและครอบครัวขอสมัครตั้งอยู่บ้านกุสุมาลย์ขึ้นกับเมืองสกลนคร ท้าวสายนายครัวเมืองวัง ซึ่งอยู่ทางบ้านบางหวาย ชาติพนม กับท้าวเชียงรุมอุปฮาด ราชวงศ์ท้าวเพี้ยและครอบครัวขอสมัครตั้งครอบครัวอยู่บ้านห้วยศิระบัว แขวงเมืองนครพนม (สภากิจการกรมเจ้าเมืองกุสุมาลย์. 2549 : 11) ในครั้งนี้รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเพี้ยเมืองสูง หรือท้าวหน่อเมืองสูง ผู้นำของชาวข่ากระโซ่ เป็นที่หลวงอรัญอาสา (บางเล่มเขียนว่าหลวงอรัญอาสา) เจ้าเมืองกุสุมาลย์

1.5.2 ขุดเลี้ยงบุตรหลานของบรรดาเจ้าเมืองเพื่อศึกษาเล่าเรียนขนบธรรมเนียมประเพณีไทยในราชสำนัก เป็นกลวิธีในการปกครองที่รัชกาลที่ 3 ใช้เพื่อป้องกันมิให้เจ้าเมืองต่างๆ เอาใจออกห่างไทย โดยรับบุตรหลานของบรรดาเจ้าเมืองต่างๆ ในหัวเมืองลาวมาเป็นตัวประกันที่กรุงเทพฯ ด้วยการอ้างว่า นำมาขุดเลี้ยง ให้ศึกษาเล่าเรียนในราชสำนัก แต่แท้ที่จริงเกิดผลดีต่อไทย 2 ประการ คือ 1) เป็นการป้องกันมิให้บรรดาหัวเมืองลาว และเมืองประเทศราชเอาใจห่างจากไทยหรือก่อการกบฏ เนื่องจากเจ้าเมืองเหล่านี้กลัวบุตรหลานของตนเองได้รับอันตราย จึงไม่กล้าที่จะขัดขึ้นเอาใจออกห่าง 2) เมื่อบุตรหลานเหล่านี้ได้รับการศึกษาอบรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมในราชสำนักกรุงเทพฯ แล้ว เมื่อเติบโตขึ้นกลับไปครองบ้านเมือง ก็จะมี ความจงรักภักดีต่อราชสำนักกรุงเทพฯ (ธวัชชัย ไพโหล. 2533 : 40-41 และ สุวิทย์ ศิริศาสตร์. 2543 : 56-57)

1.5.3 การจัดการปกครองเมืองกุสุมาลย์ของราชสำนักกรุงเทพฯ จะใช้แบบอาญาสี่มีตำแหน่งเจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร โดยเจ้าเมืองจะมีอำนาจสูงสุด รองลงมาคือ อุปฮาด ราชวงศ์ และราชบุตร ตามลำดับ รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้ท้าวเพี้ยเมืองสูง ผู้นำชาวไทยไทยไล่ เป็นหลวงอรัญอาสา เจ้าเมืองกุสุมาลย์ ใน พ.ศ. 2387 พระราชทานเครื่องยศตามตำแหน่ง และให้ขึ้นตรงต่อเมืองสกลนคร มีพันธะกรณีผูกส่วยผลประโยชน์ร่วมกับเมืองสกลนคร (จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 จศ.1206 เลขที่ 34)

1.5.4 การมอบหมายให้เจ้าเมืองกุสุมาลย์ และเมืองใกล้เคียงเกลี้ยกล่อมครัวชาวลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยรัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้หลวงอรัญอาสา เจ้าเมืองกุสุมาลย์ และพระเสนานรงค์ เจ้าเมืองพรรณานิคม ไปชักชวนเกลี้ยกล่อมให้พี่น้องในหัวเมืองทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง ให้เข้ามาตั้งบ้านเรือนทำมาหากินบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งก็ได้ญาติพี่น้องชนเผ่าต่างๆ อพยพตามมาเป็นจำนวนมาก (จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1206 เลขที่ 3 4)

ในการวิจัยครั้งนี้มีข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับ กรณีข้อมูลขัดแย้งกัน

กรณีข้อมูลเกี่ยวกับการถึงแก่กรรมของหลวงอรัญอาสา เจ้าเมืองกุสุมาลย์ว่าเป็นปีไหนกันแน่ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลหลักฐานแล้ว พบว่า หลักฐานมีการระบุปี พ.ศ. 2387 โดยมีความเห็นแตกต่างกัน 2 ประเด็น ดังนี้ 1) หลวงอรัญอาสา เจ้าเมืองกุสุมาลย์ คนแรกถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2387 รัชกาลที่ 3 จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท้าวกิ่ง บุตรชายของหลวงอรัญอาสา ซึ่งไปเรียนอยู่ราชสำนักกรุงเทพฯ ขึ้นเป็นเจ้าเมืองกุสุมาลย์แทนได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พระอรัญอาสา” (หอสมุดแห่งชาติ, จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 จ.ศ. 1206 เลขที่ 34 2) หลวงอรัญอาสา เจ้าเมืองกุสุมาลย์ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. 2419 รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งท้าวกิ่ง บุตรชาย เป็นเจ้าเมืองกุสุมาลย์ ได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “พระอรัญอาสา” แทนหลวงอรัญอาสาผู้บิดา (สำนักงานศึกษาธิการอำเภอกุสุมาลย์. มปป : 3) จากการที่ปี พ.ศ. 2419 ของการถึงแก่กรรมของ

หลวงอรัญญาสาแตกต่างกันนี้จึงเป็นปัญหาว่าปีไหนกันแน่ จากการตรวจสอบเอกสารชั้นต้น โดยยึดเอาจดหมายเหตุ พระราชพงศาวดาร ประชุมพงศาวดาร สันนิษฐานได้ว่า หลวงอรัญญาสาหรือเพี้ยเมืองสูงนั้นเป็นเจ้าเมืองกุสุมาลย์คนแรก ส่วนท้าวกิ่งซึ่งเป็นบุตรได้เป็นเจ้าเมืองกุสุมาลย์คนที่ 2 นั้นได้รับโปรดเกล้าฯ จากรัชกาลที่ 5 ให้เป็นตำแหน่ง “พระอรัญญาสา” จึงเป็นคนละคนกัน

2. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี คติความเชื่อ วิถีชีวิตชาวไทยลื้อ ผลการวิจัยพบว่า

2.1 ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและระบบเครือญาติของชาวไทยลื้อ ชาวไทยลื้อก็เหมือนชาวอีสานทั่วๆ ไปที่มีการจัดระเบียบทางสังคม คือ 1) การจัดระบบครอบครัวชาวไทยลื้อ ที่มีหน้าที่ทางเพศ ทางการศึกษา การสืบพันธุ์ ทางเศรษฐกิจและการศึกษาอบรมที่เริ่มต้นจากครอบครัว ที่มีบุตร และบุตรเติบโตมีครอบครัว มีลูกหลานกลายเป็นครอบครัวใหญ่ เกิดการพึ่งพาอาศัยทางเศรษฐกิจ แรงงาน เครื่องมือทางการเกษตรกรรม และพบว่าชาวไทยลื้อนิยมสมรสกับคนในหมู่บ้านเดียวกัน เป็นส่วนใหญ่ 2) การจัดระบบเครือญาติของชาวไทยลื้อมีที่มา 2 ประการ คือ การเกี่ยวดองเป็นเครือญาติโดยการสมรส และการสืบสัมพันธ์กันทางสายเลือด ดังนั้น จะพบว่าชาวไทยลื้อในอำเภอกุสุมาลย์จะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะของเครือญาติ ทั้งชุมชน หมู่บ้าน มีความรักพวกพ้อง พี่น้อง เพื่อนฝูง มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีระบบความเชื่อในสิ่งเดียวกัน คือ การทำบุญ นับถือผี ซึ่งมีผีหลายชนิด เช่น ผีบรรพบุรุษ ผีเจ้าป่าเจ้าเขา พระเสื้อเมืองทรงเมือง ผีมหัศจรรย์หลักเมืองผีนํ้า ผีเมือง ผีฟ้า หรือเทวดา ผีเจ้าหรือเจ้าผี ผีเลวหรือผีสามัญ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับจารีตประเพณีและพิธีกรรม

2.2 ลัทธิความเชื่อทางศาสนาของชาวไทยลื้อ ที่เด่นชัด มีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) ระบบความเชื่อของชาวไทยลื้อ จะมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งนอกเหนือธรรมชาติความเชื่อตามหลักศาสนา และความเชื่อแบบคติพราหมณ์ 2) พิธีกรรมในระบบความเชื่อของชาวไทยลื้อ โดยเฉพาะในเรื่องผีหรือวิญญาณมากกว่าสังคมอื่นๆ โดยมีความผูกพันและใกล้ชิดกับวิญญาณบรรพบุรุษเป็นอย่างยิ่ง เชื่อว่าผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษของตนมีอิทธิพลสูงต่อการดำเนินชีวิตประจำวันเป็นอย่างมาก สามารถบันดาลให้เกิดสิ่งดีและไม่ดีต่อคนได้ จึงเกิดมีพิธีกรรมต่างๆ ขึ้น ได้แก่ (1) พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีฟ้าหรือเทวดา (2) พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีเจ้าหรือความเชื่อเรื่องผีมหัศจรรย์ (3) พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีเลว หรือผีสามัญ ซึ่งได้แก่ ผีปู่ตา ผีวงศ์หรือผีตระกูล และผีเรือน

อย่างไรก็ตามจะพบว่า มีการแสดงความเคารพผีที่ชาวกุสุมาลย์แสดงออกมาด้วยการประกอบพิธีกรรมในประเพณีการเหย้าเลี้ยงผีประจำปี ซึ่งเรียกว่า “แซงสนั้มประจำปี” ซึ่งมีอยู่สองครั้ง คือ การเหย้าผีมูลหรือผีตระกูล และการเหย้าผีนํ้า โดยการเหย้าผีมูล จะปฏิบัติทุกปี ตรงกับวันขึ้น 4 ค่ำเดือน 3 จัดทำขึ้นเพื่อเชนสรวงวิญญาณของบรรพบุรุษของชาวไทยลื้อ โดยมากมักจัดขึ้นในช่วงเวลากลางคืนถึงวันรุ่งขึ้น (ศึกษาขั้นตอนรายละเอียดในการประกอบพิธีกรรมได้จากศูนย์วัฒนธรรมไทยลื้ออำเภอกุสุมาลย์เพิ่มเติมได้) ส่วนการเหย้าผีนํ้า จะเป็นการทำพิธี เช่น บวงสรวงดวงวิญญาณของผี ซึ่งไม่ใช่ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ แต่เป็นผีมาจากที่อื่น เช่น ผีป่า ผีเนจร ผีฟ้า ซึ่งอาจทำอันตรายต่อผู้คนก่อให้เกิดความเจ็บป่วยได้ จะจัดพิธีกรรมในช่วงเดือนสามของทุกปี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1.1 ควรนำผลการวิจัยเผยแพร่ในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลื้อ

1.2 ควรนำผลการวิจัยเผยแพร่ในสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้เกิดการวิจัยที่ต่อยอดจากงานวิจัยนี้ให้หลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรวิจัยถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร
- 2.2 ควรศึกษาถึงการปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของกลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร

เอกสารอ้างอิง

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์จากหอสมุดแห่งชาติ

- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1991 เลขที่ 4 ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรี(2) ให้ส่งครัวลาวมาไว้เมื่อต่างๆ
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1991 เลขที่ 14 บัญชีส่งทองเงิน สิ่งของเมืองลาวตะวันออก
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1195 เลขที่ 5 ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเจ้าเมืองมุกดาหารตอบรับ
ผลเร็วขึ้นฝั่งปานใบจำนวนเกณฑ์และสืบราชการเมืองมหาชัย ชุมพร พอง พะลาน
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) เลขที่ 26 ใบบอกเมืองร้อยเอ็ด ได้จัดให้เพี้ยนำผลเร็ว ปานขึ้นฝั่ง ส่วยส่งลงมากรุงเทพฯ
และเมืองนครพนมบอกมาว่าญวนกับพวกมหาไชย คบคิดจะยกมาตั้งที่ท่าแขก
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1200 เลขที่ 9 ร่างสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเจ้าเมืองนครพนม
เรื่องครอบครัวเมืองคำ เกิดคำม่วน เมืองวัง เมืองแซก เมืองมหาไชย ฟากตะวันออกยกมาอยู่ที่ฟาก ตะวันตก
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1204 เลขที่ 8 ร่างหนังสือพระยามหาอำมาตย์ถึงพระมหาสงครามเจ้าอนุราช
เรื่องให้ ตรีกตรองดีเอาเมืองตะโปน วัง เชียงรม พิน ระนอง ซึ่งไปพึ่งบารมีไฉ่ญวน
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) เลขที่ 16 สำเนาใบบอกพระมหาสงครามเจ้าอนุราชเมืองสกลนคร.
ถวายครอบครัวกับช้างซึ่งเกลี้ยกล่อมได้มาแต่ฟากแม่น้ำโขงตะวันออก
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1205 เลขที่ 21 บัญชีเครื่องยศพระราชทานเมืองท่าซอนยาง
เมืองแขวงบาดาล เมืองภูมินารายณ์ เมืองพันนา เมืองกุสุมาลย์ เมืองหนองสูง
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1206 เลขที่ 34 สำเนาสารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองอุปราชา
เมืองสกลนครเรื่องตั้งบ้านกุดขามเป็นเมืองกุสุมาณ ตั้งบ้านผาขาวพันนาเป็นเมืองพันนา
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1206 เลขที่ 205 บัญชีจำนวนครัวข้ามมาจากฝั่งซ้ายมาทางเมืองนครพนม
เมืองอุบล เมืองจำปาศักดิ์
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1206 เลขที่ 208 บัญชีจำนวนครัวเมืองเวียงจันทร์และเมืองวัง
- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 3 (จมห.ร.3) จ.ศ. 1212 สารตราเจ้าพระยาจักรีถึงเมืองเจ้าอนุราช เจ้าราชวงศ์
เมืองนครจำปาศักดิ์ เรื่องครัวเมืองพิน ตะโปน ระนอง ฯลฯ

เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

กิตติกร เลาหวิโรจน์. การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูและการอนุรักษ์การเล่นลายกลองของไทยไทยใต้.

(แก้เป็น : และมีวรรคหน้า-หลัง) ภาณศึกษาบ้านกุสุมาลย์ ตำบลกุสุมาลย์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร.

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. สกลนคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2550 .

กุสุมาลย์, สำนักงานเทศบาล. กุสุมาลย์มณฑล. เอกสารประกอบงานเทศกาลไทยใต้รำลึก.อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร, 2550.

กุสุมาลย์, อำเภอ. ไทยใต้รำลึก. มพท. 2528, (เอกสารอัดสำเนา).

ชบวน พลตรี. การผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมของใช้กับวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือศึกษาเฉพาะกรณีตำบล
กุสุมาลย์ และตำบลโพธิ์ไพศาล อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. ปรินญาณิพนธ์ ศศ.ม. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526.

คำใบิ ยุนดาลาด. “ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของชนเผ่าในประเทศไทย” ใน รายงานการประชุมทางวิชาการการวิจัยทางชาติ
พันธุ์ในลาว-ไทย. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 13-14 พฤศจิกายน 2534.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ : หจก. สหประชาพานิชย์, 2530.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่มที่ 2. กรุงเทพฯ : หจก. สหประชาพานิชย์, 2530.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่มที่ 3. กรุงเทพฯ : หจก. สหประชาพานิชย์, 2530.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่มที่ 4. กรุงเทพฯ : หจก. สหประชาพานิชย์, 2530.

จดหมายเหตุ รัชกาลที่ 3 เล่มที่ 5. กรุงเทพฯ : หจก. สหประชาพานิชย์, 2530.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. แลลวดพงศาวดารลาว. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม. มปป.

จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. วิกฤตการณ์สยาม รศ.112. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษา
ประสานมิตร, 2516.

ชัชวาล วงษ์ประเสริฐ. ไทยไร้ที่พึ่งกับการเหยา. โครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ :
ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2526.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 1. (ร.2). กรุงเทพฯ :
คลังวิทยา, 2505

เติม วิภาคย์พจนกิจ(ก). ประวัติศาสตร์ลาว. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2530.

เติม วิภาคย์พจนกิจ(ข). ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

ทองสืบ ศุภะมรรค. พงศาวดารลาว. กรุงเทพฯ : องค์การค้าคุรุสภา, 2528.

ธวัช ปุณโณทก. “ประวัติศาสตร์สังคมอีสานสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น,” ศิลปวัฒนธรรม. (พฤษภาคม 2525) :
32-38, 55-57.

ธวัชชัย โพธิ์. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับอาณาจักรหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศักดิ์ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 –
รัชกาลที่ 5 (พ.ศ. 2325-2446). ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,
2534.

ธีรชัย บุญมาธรรม. ประวัติศาสตร์สังคมอีสานตอนบน พ.ศ. 2318 – 2450. มหาสารคาม. คณะวิชามนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์, 2536.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. ราชอาณาจักรลาว. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า, 2503.

บุญรอด แก้วกนิหา. การเก็บส่วยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2411). วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

บังอร ปิยะพันธ์. ประวัติศาสตร์ของชุมชนลาว ในหัวเมืองชั้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

มหาคำ จำปาแก้วมณีและคณะ. ประวัติศาสตร์ลาว. เวียงจันทน์ : กระทรวงศึกษาธิการลาว. 1971.

มหาสิลา วีระวงศ์. ประวัติศาสตร์ลาว. สมหมาย เปรมจิตต์ แปล. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
2535.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2525.

ศุภลักษณ์ นิลทะราช. ประเพณีเจียะสล้าของชาวกะไทยไ้บ้านพังแดง ตำบลพังแดง อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร.

ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.

แสงโสม เกษมศรี, ม.ร.ว. และวิมล พงศ์พิพัฒน์. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3 (พ.ศ. 2325-2394). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2523.

สุรจิตต์ จันทระสา. “ภาคอีสานในอดีต (ฉบับย่อ),” อีสานศึกษา. มหาสารคาม วิทยาลัยครูสารคาม, 2532.

สุรัตน์ วรารัตน์. การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมชาวผู้ไทย-ชาวโซ่ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพรรณานิคม และแก่งสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. สกลนคร : สมศักดิ์การพิมพ์, 2524. (เอกสารอัดสำเนา).

_____. การศึกษาเปรียบเทียบประเพณีวัฒนธรรมชาวผู้ไทย-ชาวโซ่ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอพรรณานิคม และแก่งสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. สกลนคร : สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสกลนคร, 2541.

แสงเพชร สุพร. โลกทัศน์กลุ่มชาติพันธุ์โซ่ : กรณีศึกษาบ้านหนองยาง ตำบลชะโนดน้อย อำเภอดงหลวง จังหวัดมุกดาหาร.

ปริญญาณิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2538.

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. คตินาบ้านไทยอีสาน. โครงการส่งเสริมหนังสือตามแนวพระราชดำริ. กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์, 2526.

สมชัย สุวรรณไตร. กลุ่มชาติพันธุ์ในแอ่งสกลนคร ศึกษากรณีดนตรีในพิธีกรรมของชาวไทยไ้ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร. เอกสารประกอบการสัมมนา, มปป.

สุวิทย์ ชีราศาควัด. ประวัติศาสตร์ลาว 1779-1975. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์, 2543.

อมรวงศ์วิจิตร, หม่อมหม่อมราชวงศ์. “พงศาวดารหัวเมืองมณฑลอีสาน,” ประชุมพงศาวดาร. เล่มที่ 3. กรุงเทพฯ : องค์การคุรุสภา, 2506.

อรรถ นันทจักร. ประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน : การศึกษาเชิงวิเคราะห์ประเพณี การจดบันทึกประวัติศาสตร์หัวเมืองอีสาน ถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529.

อุทัย เทพสิทธิ. ความเป็นมาของไทย-ลาว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เปรมชัย, มปป.

อุ๋คำ พมวงสา. ประวัติศาสตร์ลาว. ขอบ อีสานโคก แปล. ขอนแก่น : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.

Frank M. leder al. Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia. คู่มือประจำจังหวัดนครพนม เล่ม 2. (อ้างในศูนย์วิจัยและพัฒนาการทหารสหรัฐอเมริกา, มปป. p. 150 (เอกสารอัดสำเนา), 1975.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร